

Петар Драгишић

Институт за новију историју Србије, Београд

БЕОГРАДСКА ШТАМПА О УБИСТВУ ИНДИРЕ ГАНДИ

ПЕРЦЕПЦИЈЕ И ОЦЕНЕ

DOI 10.5937/kultura2381091D

УДК 32:929 Ганди И.(046)

327(497.1:540)

Оригиналан научни рад

Датум пријема: 4. 10. 2023.

Датум прихватања: 27. 10. 2023.

Сажетак: У чланку је анализирано извештавања београдских штаманих медија о убиству индијске премијерке Индире Ганди 1984. године. Истраживање је обухватило извештаје и коментаре најважнијих преситоничких новина и часописа који су објављени новембра исте године. Посебна пажња поклоњена је перцепцијама узрока и последица овог абиенталта. Анализирана су и југословенска предвиђања будуће правца индијске спољне политике.

Кључне речи: Индира Ганди, Раџив Ганди, абиенталт, Сики, Југославија

Односи Београда и Делхија после Другог светског рата не могу се посматрати одвојено од глобалне политике социјалистичке Југославије. Резолуција Коминформа, којом је Југославија била издвојена из социјалистичког лагера, усмерила је Београд ка трагању за алтернативном међународном стратегијом. Успостављене су ближе везе са Западом, које су оснивањем Балканског пакта (1953) добиле и институционални карактер. Осим тога, Јосип Броз Тито се окренуо и Трећем свету, у којем је видео нови полигон за своје геополитичке амбиције. У том контексту експериментисања са концептом несврставања, развили су се и односи Југославије и Индије. Ипак, осим ове мултилатералне, они су имали и своју билатералну димензију. Део тих димензија били су и персонални односи лидера две земље – Тита и његових југословенских наследника, с једне, и Нехруа (*Jawaharlal Nehru*) и Индире Ганди (*Indira Gandhi*) са друге стране.¹

¹ О југословенској спољнополитичкој оријентацији у првој фази Хладног рата, као и о почелима несврставања видети, поред осталог у: Bekić, D. (1988) *Jugoslavija u hladnom ratu*:

Почетке билатералних односа ових држава налазимо 1948. године. Ти почеци су имали своје формалне и мање формалне аспекте. Почетком те године Радован Зоговић и Владимир Дедијер присуствовали су Другом конгресу Комунистичке партије Индије, а 5. децембра успостављени су и дипломатски односи Југославије и Индије. Крајем истог месеца две државе потписале су и трговински споразум.²

Важан тренутак у почетном приближавању Југославије и Индије представљала је Брозова посета Индији и Бурми 1954/1955. године. Затим је, пола године касније, Нехру допутовао у узвратну посету Титу. За нашу тему од важности је чињеница да је у пратњи индијског премијера Нехруа тада била и његова ћерка и потоња премијерка Индира Ганди. Нехру је јула 1956. године поново посетио Југославију, где се састао са Титом, али и Насером (*Gamāl 'Abd an-Nāsir*). Овај, у југословенској јавности митологизовани самит, перципирао се као рођење покрета несврстаних.³ На Титове сусрете са Нехруом надовезали су се контакти са Индиром Ганди. Они су се састали 1966. године у Делхију, а индијска премијерка је посетила Југославију 1967. и 1973. године.⁴ Ова комуникација прекинута је Брозовом смрћу, а четири године касније окончан је и живот Индире Ганди. Она је 31. октобра 1984. године страдала у атентату који су извршила двојица Сика, припадника њеног обезбеђења.

У социјалистичкој Југославији је осим неговања култа њеног доживотног председника на изванредан начин изграђиван и култ његових политичких партнера, нарочито оних из земаља Трећег света. Сетимо се великих почести указиваних

odnosi s velikim silama 1949–1955, Zagreb: Globus; Bogetić, D. (2019) *Nesvrstanost kroz istoriju: od ideje do pokreta*, Beograd: Zavod za udžbenike; Bogetić, D. (2000) *Jugoslavija i Zapad: 1952–1955: jugoslovensko približavanje NATO-u*, Beograd: Službeni list SRJ; Jakovina, T. (2011) *Treća strana hladnog rata*, Zagreb: Fraktura; Mates, L. (1976) *Međunarodni odnosi socijalističke Jugoslavije*, Beograd: Nolit; Mates, L. (1982) *Počelo je u Beogradu – 20 godina nesvrstanosti*, Zagreb: Globus; Petković, R. (1985) *Nesvrstana Jugoslavija i savremeni svet: spoljna politika Jugoslavije 1945–1985*, Zagreb: Školska knjiga; Petrović, V. Poštени посредник. Jugoslavija između starih i novih spoljnopolitičkih partnerstava sredinom pedesetih godina, u: *Spoljna politika Jugoslavije 1950–1961*, ur. Selinić, S. (2008), Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, str. 459–472; Mansingh, S. Indian Perceptions of Marshall President Josip Broz Tito: Yesterday and Today, in: *Tito – viđenja i tumačenja*, ur. Manojlović Pintar, O. (2011), Beograd, str. 448–460; Rajak S. (2011) *Yugoslavia and the Soviet Union in the Early Cold War: reconciliation, comradeship, confrontation, 1953–57*, London [etc.]: Routledge; Arne, V. O. (2008) *Globalni Hladni rat: intervencije u Trećem svetu i oblikovanje našeg doba*, Beograd: Arhipelag; Драгишић, О. (2015) Перцепција Истока, Запада и самоперцепција у југословенској штампи 1948–1949. године, *Токови историје* 2, стр. 155–174; Драгишић, О. (2023) *Комунистичко освајање власти на Балкану: 1944–1947: Румунија. Бујарска. Југославија*, Београд; Тимофеев А. Ю., Драгишић О. и Тасич Д. (2020) *Война после войны. Движение сойрошвления на Балканах 1945–1953 гг.*, Москва: Вече.

² Чавошки, Ј. (2009) *Југославија и кинеско-индијски конфликти 1959–1962*, Београд: Институт за новију историју Србије, стр. 36–38.

³ Исто, стр. 67–86.

⁴ „Пријатељ Југославије”, *Борба*, 1. новембар 1984.

лидерима „Глобалног југа” приликом њихових посета Југославији, или, на пример, бурне реакције југословенског режима и београдске јавности на убиство Патриса Лумумбе (*Patrice Émery Lumumba*) почетком 1961. године и демонстрација пред белгијском амбасадом у Београду⁵. Отуда не може да чуди што је југословенски естаблишмент, али и јавност генерално, снажно реаговао на напрасну смрт важне лидерке Покрета несврстаних. Репрезентативни пресек тих реакција проналази-мо у анализи оновремене београдске штампе. На страницама најтиражнијих дневних и недељних новина данима је извештавано о драми (или драмама) која је крајем октобра и првих дана новембра 1984. године потресала Индију.

Београдски погледи на ондашња догађања у Индији могу се груписати у неколико општих слика. Било је ту панегирика настрадаој премијерки, умерених критика њеног лидерства, анализа узрока атентата и спекулисања о даљим правцима развоја Индије под руководством Индириног сина Раџива (*Rajiv Gandhi*).

Панегиричних тонова у београдској штампи било је највише у првим реаговањима београдских штампаних медија на вест из Делхија. У првом броју *Политике Експрес* наглашавани су успеси Индире Ганди у сфери економске политике. Оцењено је да је Ганди „сигурним рукама водила земљу из заосталости и сиромаштва”, да је успела да Индију доведе на десету позицију у свету по индустријској производњи, те да је за њеног мандата ова држава направила искорак у свемирској технологији.⁶

Истог дана, похвалу Индири Ганди могли су да прочитају и читаоци *Политике*. Индира је названа „најмоћнијом женом данашњице”, чиме је намерно или случајно била игнорисана Маргарет Тачер (*Margaret Thatcher*). Истицани су њени доприноси на „учвршћивању традиције толеранције”, те чињеница да су је поштовали и непријатељи.⁷ У истом броју *Политике* Драгослав Ранчић је изнео податак који је требало да илуструје висок реноме убијене индијске премијерке у СФРЈ. У његовом коментару догађаја у Делхију наведена је процена да су у Југославији хиљаде девојчица носиле Индирино име.⁸

У *Новостима* је Раде Брајовић позитивно оценио Индирину унутрашњу политику, односно њено сузбијање сепаратистичких трендова. У томе је видео њено свесно саможртвовање: „Политички мото Индире био је јединствена Индија. Могла је да попусти, понуди компромис, али само ако то не угрожава јединство земље. Она је и пала зато што је бранила такву Индију [...] Знала је у какав је осипак дирнула, знала је да су јој Сики објавили рат и шта то може да значи, укључујући и опасност за њен живот. Жалила је, али се није кајала, опет би урадила – исто. Мада је упозоравана на опасност, Индира као да није хтела заштиту.”⁹

5 Марковић, П. (1996) *Београд између Исиока и Зайага 1948–1965*, Београд: Службени лист, стр. 192.

6 „Тешка искушења за Индију”; *Политика Експрес*, 1. новембар 1984.

7 „На Индириначин”; *Политика*, 1. новембар 1984.

8 „Тежак удар за несврстане”; *Политика*, 1. новембар 1984.

9 „Мајка Индије”; *Вечерње новости*, 1. новембар 1984.

У првом броју НИИ-а после атентата у Делхију хваљена је Индирина економска политика, односно „елиминисање најтежег облика сиромаштва”. Наведен је и њен допринос решавању проблема производње хране, као и одржавање темпа убрзане индустријализације. При свему томе, констатовано је у чланку београдског недељника, Индија није направила значајнији спољни дуг.¹⁰ О Индири је у НИИ-у писао и Ранко Петковић. У складу са својим стручним преференцијама, он је у анализи Индириног наслеђа акценат ставио на њен допринос политици несврставања. Подвукао је да је убијена премијерка била „дубоко прожета духом несврстаности”, те да је мало светских државника „који су се у тој мери идентификовали са политичком филозофијом несврстаности”. Из тога је Петковић извео закључак да је одлазак Индири Ганди представљао „ненадокнадив губитак” за Покрет.¹¹

Упадљиво панегиричким тоном од Индири Ганди се опростила *Илустрирована пољитика*, при чему су у први план пласиране фразе карактеристичне за ондашње домаће новинарство („један од најугледнијих светских државника”, „истакнути лидер Покрета несврстаности”, „изузетна личност, која је сигурном руком водила нацију од преко 700 милиона људи на мукотрпном путу извлачења из заосталости и сиромаштва”). У даљем тексту похвале Индириној политици добиле су конкретнији садржај. Истакнут је њен наставак несврстаног курса, „завођење реда” у њеној Конгресној странци, „неутралисање опозиције”, консолидација економских прилика (као аргумент је наведено да је инфлација била испод 10 процената), као и пораст „међународног угледа” Индије.¹²

Оцене Индириног живота и дела у београдским штампаним гласилима нису, међутим, биле монотоне. И поред преовлађујућих похвала различитим аспектима њене владавине било је и спорадичних критика које су се односиле искључиво на однос према Сикима (из чијих су редова и дошли атентатори). У томе је виђен и непосредан повод атентата на Индиру Ганди. Сliku о њеној државничкој савршености нарушио је у доброј мери Александар Ненадовић чланком у *Полицици* од 1. новембра 1984. године, оценом да је индијска премијерка била спорна као политичар и државник, имајући у виду њену непопустљивост. Конкретан доказ те некомпетентности Ненадовић је видео у нападу на светилиште Сика у Пенџабу, који је довео до великог броја жртава међу Сикима и додатно антагонизовао Хиндусе и ову малу, али офанзивну заједницу. Тај потез Индири Ганди коментатор *Полицике* описао је као њену „најтежу и најтрагичнију одлуку”.¹³

Каузалну везу између напада индијске армије на Златни храм Сика у Амритсару нагласио је у *Новосицима* и Раде Брајовић. Подсетио је да је национализам Сика ескалирао управо те 1984. године и да се артикулисао у идеји сепаратизма у Пенџабу. Онда је уследио владин контранапад: „Кад је непомирљивост Сика прерасла

10 „Наслеђе и перспективе”, НИИ, 4. новембар 1984.

11 „Изабрати своју слободу”, НИИ, 4. новембар 1984.

12 „Рафали уместо поздрава”, *Илустрирована Пољитика*, 6. новембар 1984.

13 „Убиство у Делхију”, *Пољитика*, 1. новембар 1984.

у [...] ударе на међурелигиозну и међунационалну једнакост и слогу, кад су почели сукоби Сика и Хиндуса, а Индији запретила реприза великог покоља из првих дана независности, Индира је на ударе одговорила – ударом”. Армија је узвратила већ поменутиим нападом на Златни храм у Амритсару, чиме је побуна била угушена, али је оставила велике последице по међунационалне односе у Индији: „Индија је спасена, али су Сики повређени”.¹⁴

У НИН-у је, као могућа Индирина грешка у вези с нападом на центар Сика, био „тајминг” операције, а не сама одлука да се удар изведе. Наведена је процена да би у случају да је напад на Амритсар био изведен раније, све прошло безболније и са мање жртава.¹⁵ Сличну оцену налазимо и у тексту објављеном у *Илустрираној полицији*. И ту је цитирана процена многих да је Индира касно реаговала на ескалацију кризе у Пенџабу, где су екстремни Сики преузели иницијативу.¹⁶

Значајан део извештавања београдских медија о убиству Индире Ганди био је посвећен догађањима који су уследили. Атентат је, наиме, био праћен вишедневним нередима на улицама индијских градова, изазваним насиљем над припадницима заједнице Сика. У опису ових драматичних догађања приметна је критичност према већинској заједници, посредно и према индијским властима, као и емпатија према прогоњеним Сикима. Између редова читало се јасно неприхватање колективне одговорности Сика за дело које су починила двојица припадника те заједнице.

Према првим вестима *Полицијске Експрес* само у Делхију убијено је преко 100 људи, а преко 1500 повређено. Изнета је процена о преко 200 погинулих у целој Индији. Средином новембра изнет је, без навођења извора, податак о више хиљада убијених Сика. Навођено је да су у нередима спаљиване радње и куће Сика и њихови аутомобили, а да је до смиривања дошло после ангажовања војске и увођења полицијског часа. Поменут је и допринос Раџива Гандија, Индириног сина и наследника на премијерској позицији, смиривању стања, односно његово противљење осуди целокупне мањинске заједнице. Нормализација стања значила је повратак Сика на улице, са којих су се током нереста склањали.¹⁷

У првим извештајима *Полицијске* спекулисало се о броју настрадалих у таласу насиља у Индији. У тексту од 5. новембра изнете су процене да је смртно страдало око хиљаду људи, од чега половина у Делхију. Ипак, изнета је процена да тај број није коначан. Наведено је да је читав један квартал у индијској престоници сравњен са земљом.¹⁸

14 „Мајка Индије”, *Вечерње новости*, 1. новембар 1984.

15 „Одлазак Индире”, НИН, 4. новембар 1984.

16 „Рафали уместо поздрава”, *Илустрирана Полицијска*, 6. новембар 1984.

17 „Отворени сукоби Хиндуса и Сика: Шири се талас насиља”, „Тугују Индија и свет”, *Полицијска Експрес*, 2. новембар 1984; „Смиривање је почело”, *Полицијска експрес*, 6. новембар 1984; „Како све заборавити?”, *Полицијска Експрес*, 19. новембар 1984.

18 „Смиривање прилика у земљи”, *Полицијска*, 5. новембар 1984.

Већ наредног дана, дописник *Полиџике* из Индије имао је прилику да се и из прве руке обавести о страдању Сика после атентата на Индиру Ганди. У извештају је најпре констатовано да се ситуација у Делхију постепено нормализује, односно да је талас насиља заустављен. Сики су извештачу београдског дневника говорили о насиљу којем су неколико дана били изложени. Помињали су каменовање, демолирање радњи, паљења. Ипак, на нека питања нису давали одговоре: „Недоречено затим одговарају на питање, да ли је тачно да су неки из њиховог братства на вест о смрти Индире Ганди почели да деле слаткише, чиме се овде пре свега изражава славље”.¹⁹ Новинар *Полиџике* је приметио да се безбедносна ситуација нормализовала, те да је на улицама више Сика него ранијих дана. Поставио је, међутим, реторичко питање, у којој мери је нормализован однос Хиндуса и Сика, с обзиром на убиство премијерке и потоње насиље над Сикима.²⁰ Сведочење појединих припадника овог народа у разговору са репортером *Полиџике* читаоце је могло да упути на закључак да нису порушени сви мостови између већинске заједнице и Сика. Они су, наиме, говорили да су многи Хиндуси током немира спасавали угрожене Сике.²¹ Готово идентичан податак проналазимо и у тексту *Борбе*. Интервјуисани Сики сведочили су о помоћи Хиндуса у данима насиља и тврдили да своју будућност виде само у „братству” са њима.²²

Посебно детаљне извештаје о насиљу над Сикима садржали су текстови дописника НИН-а из Индије, Харија Штајнера. Он је, у поређењу са осталим дописницима српских медија из Индије, експлицитније описао драму сикске заједнице у Индији после убиства премијерке, при чему је за насиље оптужио обе стране. Штајнер није изнео прецизне бројке о страдалим, али је проценио да је „свиरेпо убијено” неколико хиљада људи. Напади су укључивали паљење радњи, фабрика, аутобуса, таксија, кућа, чији су власници били Сики. Мотив није био само етнички или политички, пише Штајнер: „Верски и национални антагонизам прерасли су у најобичнија убиства и пљачку, при чему је једино било важно да жртве буду Сики”. Извештач НИН-а оценио је да је поменути талас насиља био производ национализма Хиндуса, „који није новијег датума, али који је букнуо свом жестином после убиства Индире Ганди”. Приметио је и да је то представљало извесно изненађење, због опште перцепције хиндуизма као религије толеранције.²³

У наставку текста Хари Штајнер је одговорност за насиље приписао обема странама. Навео је претпоставке опозиције да су иза нереда стајали припадници омладинског крила владајуће Конгресне странке. На то је надовезао свој став о томе: „Где има дима – има и ватре”. Кривицу је видео и код Сика. Уочио је да су се неки од њих радовали атентату, те да су њихове верске вође оклевалe са осудом атентата.²⁴

19 „Постепено смиривање”, *Полиџика*, 6. новембар 1984.

20 „Осека насиља”, *Полиџика*, 6. новембар 1984.

21 „Смене у врху полиције и службе безбедности”, *Полиџика*, 9. новембар 1984.

22 „Заједништво на испиту”, *Борба*, 9. новембар 1984.

23 „Повратак свакодневици”, НИН, 18. новембар 1984.

24 Исто.

Истом темом Штајнер се бавио и у наредном броју београдског недељника. Овог пута гласно је поставио питање узрока нереда који су захватили Индију после атентата. Поставио је два питања, на које није понудио одговоре. Запитао се како се дошло до тога да се Сикима припише колективна одговорност за убиство премијерке и како објаснити чињеницу да верски лидери Сика нису осудили атентат. Овакву провалију између две заједнице Штајнер је видео као озбиљан изазов за управљачку класу, констатујући неопходност храбрости, разумевања, мудрости, праштања и поверења.²⁵

У анализама узрока атентата на индијску премијерку прилично простора је посвећено спекулацијама о могућим иностраним покретачима овог метежа. Ту српски новинари нису износили своје ставове и информације, већ су преносили оцене страних медија. Посебна пажња поклоњена је совјетским тезама о Вашингтону као могућем инспиратору убиства Индире Ганди. Ваља напоменути да су такве тезе преношене без пропратних коментара. *Полиџика Експрес* је већ 2. новембра пренела чланак у којем су изнете совјетске посредне оптужбе на рачун САД због догађања у Индији. Радило се о тексту московске *Правде* у којем је писано о „државном тероризму САД” и америчкој подршци сепаратистима у Пенџабу. У *Правди* је, даље, констатовано да су управо Сики из Пенџаба ликвидирали индијску премијерку. Успостављена је, осим тога, аналогија са опредељењем Беле куће да свргне сандинистичку владу у Никарагви.²⁶

Наредног дана *Експрес* је, поводом инсинуација у совјетској штампи да САД подржавају сепаратизам Сика и да је америчка обавештајна служба умешана у атентат на Индиру Ганди, реч дао и другој страни. Пренета је, наиме, изјава представника Стејт департмента, у којој су енергично одбачене совјетске оптужбе: „Оштро осуђујемо совјетске тврдње да су САД, и посебно ЦИА, умешани, или су инспирисали овај акт политичког тероризма. На најоштрији начин одбијамо ове срамне совјетске оптужбе. Оне су апсурдне и неодговорне”. Одбациван је и совјетски покушај довођења у везу америчке политике у Средњој Америци и Индији.²⁷

Дан касније *Експрес* се поново окренуо Истоку, овог пута не Москви, већ Прагу. Цитиране су оптужбе водећег чехословачког листа *Руде љраво* на рачун САД због наводне подршке сикским сепаратистима. *Руде љраво* је констатовало да „ЦИА развија широку делатност унутар Индије” и поново покушало да успостави везу између америчке стратегије у Никарагви (подршка контрашима против сандиниста) и у Индији: „Да ли су убице, или они који су у том злочину имали удела, имали сличну брошуру коју је ЦИА штампала против никарагванске револуције, у којој се подробно објашњава како се убијају политичари?” *Експрес* је пренео и

25 „Како и даље заједно”, НИН, 25. новембар 1984.

26 „Совјетско–амерички односи у светлу убиства Индире Ганди: Нису чиста посла”, *Полиџика Експрес*, 2. новембар 1984.

27 „Жесток одговор Вашингтона: Одбацују се све оптужбе Москве”, *Полиџика Експрес*, 3. новембар 1984.

спекулације чехословачког дневника о могућим америчким мотивима покушаја дестабилизације Индије. Подвучена је „пријатељска сарадња Индије са социјалистичким земљама, признање режима у Кампуџији (који је уживао подршку Совјета), као и „реалистичан однос” према совјетској стратегији у Авганистану.²⁸

Ово хладноратовско пушкарање било је доступно и читаоцима *Полиџике*. Београдски дневник пренео је изјаву портпарола совјетског Министарства спољних послова у којој су оштро осуђени починиоци, али „и они који их надахњују”. Препустио је индијским властима да утврде све чињенице, али и нагласио да америчка „политика државног тероризма” охрабрује атмосферу тероризма у свету.²⁹

Наредног дана *Полиџика* је пренела коментар *Правде*, у којем је Вашингтон, на посредан начин, поново доведен у везу са атентатом на индијску премијерку. САД нису биле директно оптужене за убиство Индире Ганди, али су поменуте спекулације о могућим амбицијама Вашингтона за дестабилизацију Индије. Конкретно, Американци су оптуживани за подршку сепаратистима у Пенџабу, те да је у вези са тим ЦИА извршила низ акција. Аутор коментара *Правде*, Владимир Бољшаков, текст је закључио оценом да су „све то карике истог ланца опште политике САД усмерене на дестабилизацију и свргавање влада које нису по вољи Вашингтона”. Овако оштре оптужбе Москве *Полиџика* је тумачила новом фазом хладноратовских тензија између две суперсиле, у предвечерје председничких избора у САД.³⁰

Београдска штампа преносила је и индијске спекулације о могућим иностраним налогодавцима атентата. Ипак, за разлику од совјетских оптужби, ове тезе су биле мање конкретне. *Новосџи* су пренеле тезе индијског дневника *Times of India*, чија је суштина да атентат „није само недело унутрашње и индивидуално фанатичне освете двојице чланова обезбеђења индијског премијера, већ и део шире завере чији сценарио је исписиван и у иностранству.” Из истог извора пренета је и информација да истражитељи већ располажу доказима „да су конци завере вучени и у иностранству”.³¹

У сличном тону писало се и у *Илустированој Полиџици*. Без навођења извора, аутор овог недељника пренео је „мишљење многих”, да је атентат, између осталог, имао за циљ да изазове „дестабилизацију Индије, али и читавог потконтинента”. Даље у тексту подвучене су спекулације да је окидач за заверу могло бити незадовољство индијским спољнополитичким правцем: „У истим круговима се додаје да то [дестабилизација Индије] одговара не само индијским екстремистима, већ и неким круговима у иностранству, којима је и те како сметала Индија са својим независним и несврстаним курсом.”³²

28 „Злочин уз приручник”; *Полиџика Експрес*, 4. новембар 1984.

29 „Забринутост у Москви”, *Полиџика*, 1. новембар 1984.

30 „Оптужен државни тероризам”, *Полиџика*, 2. новембар 1984.

31 „Шира завера”, *Вечерње новосџи*, 11. новембар 1984.

32 „Рафали уместо поздрава”, *Илустирована Полиџика*, 6. новембар 1984.

Београдска штампа се у својим анализама бавила и перспективама Индије после Индире. У тим предвиђањима посебно је под лупу стављан Индириин биолошки и политички наследник. О Раџиву Гандију убрзо је у српским медијима успостављен апсолутни консензус. Позитивно је сагледавана његова личност и изношена су очекивања да ће он у спољној политици (што је Београду било најважније) продужити курс своје мајке. Средином новембра у *Полицији* је могло да се прочита да је општи утисак о Раџиву повољан, да он неће доводити у питање добре односе да Совјетским Савезом, као ни остале векторе индијске спољне политике: „Са много извесности може се рећи да заокрета неће бити. Параметри индијске спољне политике утврђени су још у првим годинама њене независности, као производ околности историје, географије, искуства и националних интереса [...] Засад је најпоузданије рећи да ће после драматичне промене у индијском врху – у индијској политици све остати исто.”³³

Неколико дана после овог текста, *Политика* је добила и опипљив доказ тачности предвиђања континуитета индијске спољне политике. Радило се о обраћању Раџива Гандија нацији, у којем је нови индијски лидер, према оцени овог београдског дневника, најавио наставак курса својих претходника. Констатовано је да наступ новог премијера: „недвосмислено потврђује да ће они наставити спољну политику коју је земљи даровао Нехру и коју је Индира Ганди још више креативно обогатила”, односно да се су Раџивовим говором „отклоњене и последње недоумице [...] о континуитету основних поставки индијске унутрашње и спољне политике”. То је, конкретно, значило његово потврђивање привржености Покрету несврстаних, као и добрим односима са СССР-ом. С друге стране, Раџив је нагласио и важност економских и културних односа са САД.³⁴

Експресова процена новог премијера тицала се, пре свега, његове личности. Раџив је приказан као талентован политичар и скромна особа (ускраћује привилегије себи и другима).³⁵ С оптимизмом је на Раџивову политичку перспективу гледао и Хари Штајнер у НИН-у. Према његовој оцени, нови премијер је већ у првим данима свог мандата наговестио да се „успешно може суочити са овим тешким бременом.”³⁶

Први Раџивови потези, који су најавили континуитет Нехруове и Индирине стратегије, умирили су београдске аналитичаре. То је и значајно ублажило шок после вести о атентату на Индиру Ганди. С обзиром на важност Индије у међународној стратегији СФРЈ, посебно у контексту Покрета несврстаних, најављени континуитет индијске спољне политике нагло је скратио жалост због убиства старе премијерке. Политичка коректност није дозвољавала наслов „Премијер је мртав, живео премијер”, али је многим текстовима београдске штампе убрзо после атентата на Индиру Ганди пристајала баш та реченица.

33 „Наставак курса”, *Политика*, 12. новембар 1984.

34 „Нови лидер на провери”; *Политика*, 14. новембар 1984.

35 „Тешка искушења за Индију”, *Политика Експрес*, 1. новембар 1984.

36 „Како и даље заједно”, НИН, 25. новембар 1984.

Закључак

Односи са Индијом су од средине педесетих година представљали важан стуб југословенске стратегије несврставања. Отуда је убиство Индире Ганди изазвало велику пажњу у СФРЈ. То се нарочито могло видети на страницама београдске штампе, која је почетком новембра пажљиво пратила драматичне догађаје у Индији. Београдске новине ставиле су акценат на чин атентата, непосредне и скривене мотиве завере, као и на последице убиства индијске премијерке. Анализирани су нереди и прогони Сика у првим данима после атентата, стратегија Индире Ганди према њиховом сепаратизму, хладноратовски контекст атентата, односно улога убиства индијске премијерке у тензијама између две суперсиле. Иако су у Југославији интензивно неговане позитивне представе о лидерима несврстаног покрета, па и о Индири Ганди, у појединим коментарима београдске штампе непосредно после атентата били су критиковани одређени аспекти њене унутрашње политике.

Дописнике и коментаторе престоничких дневних и недељних новина посебно је интересовала будућност Индије. Анализирани новински текстови показују да је о тој теми постигнут консензус, при чему се очекивало да ће Индија и после смрти премијерке задржати спољнополитички курс Нехруа и његове ћерке.

ЛИТЕРАТУРА:

- Bekić, D. (1988) *Jugoslavija u hladnom ratu: odnosi s velikim silama 1949–1955*, Zagreb: Globus.
- Bogetić, D. (2019) *Nesvrstanost kroz istoriju: od ideje do pokreta*, Beograd: Zavod za udžbenike.
- Bogetić, D. (2000) *Jugoslavija i Zapad: 1952–1955: jugoslovensko približavanje NATO-u*, Beograd: Službeni list SRJ.
- Драгишић, О. (2015) Перцепција Истока, Запада и самоперцепција у југословенској штампи 1948–1949. године, *Токови историје*, 2, стр. 155–174.
- Драгишић, О. (2023) *Комунистичко освајање власти на Балкану: 1944–1947: Румунија. Бујарска. Југославија*, Београд.
- Jakovina, T. (2011) *Treća strana hladnog rata*, Zagreb: Fraktura.
- Mansingh, S. Indian Perceptions of Marshall President Josip Broz Tito: Yesterday and Today, in: *Tito – viđenja i tumačenja*, ur. Manojlović Pintar, O. (2011), Beograd, str. 448–460.
- Mates, L. (1976) *Međunarodni odnosi socijalističke Jugoslavije*, Beograd: Nolit.
- Mates, L. (1982) *Počelo je u Beogradu – 20 godina nesvrstanosti*, Zagreb: Globus.
- Petrović, V. Pošteni posrednik. Jugoslavija između starih i novih spoljnopolitičkih partnerstava sredinom pedesetih godina, u: *Spoljna politika Jugoslavije 1950–1961*, ur. Selinić, S. (2008), Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, str. 459–472.

- Rajak S. (2011) *Yugoslavia and the Soviet Union in the Early Cold War: Reconciliation, Comradeship, Confrontation, 1953–57*, London [etc.]: Routledge.
- Petković, R. (1985) *Nesvrstana Jugoslavija i savremeni svet: spoljna politika Jugoslavije 1945–1985*, Zagreb: Školska knjiga.
- Тимофеев А. Ю., Драгишич О. и Тасич Д. (2020) *Война после войны. Движение содружительства на Балканах 1945—1953 гг.*, Москва: Вече.
- Arne, V. O. (2008) *Globalni Hladni rat: intervencije u Trećem svetu i oblikovanje našeg doba*, Beograd: Arhipelag.
- Чавошки, Ј. (2009) *Југославија и кинеско-индијски конфликти 1959–1962*, Београд: Институт за новију историју Србије.
- Марковић, П. (1996) *Београд између Исиока и Зајага 1948–1965*, Београд: Службени лист.
- Борба*
Вечерње новости
Илустрована Политика
НИН
Политика
Политика Експрес

Petar Dragišić

Institute for Recent History of Serbia, Belgrade

BELGRADE PRESS ON THE MURDER OF INDIRA GANDHI
PERCEPTIONS AND EVALUATIONS

Abstract: The paper analyses reporting of the 1984 murder of Indian prime minister Indira Gandhi in the Belgrade press. The research has included reports and commentaries of the most important newspapers and journals published in the capital in November 1984. Special attention was paid to the perceptions of the causes and effects of the assassination. Yugoslavian predictions of further direction of the Indian foreign policy were also analysed.

Key words: *Indira Gandhi, Rajiv Gandhi, assassination, Sikhs, Yugoslavia*